

Nr 31

Utlåtande i anledning av motioner angående vissa anspråk enligt vattenlagen.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 457 i första kammaren av herr *Ringaby* och nr 671 i andra kammaren av herr *Hedin*.

I motionerna, som är likalydande, erinras om den ringa kännedom man f. n. har om reaktionsförloppet hos det organiska livet i sådana vattenområden, som blir föremål för uppdämning och vattenreglering eller som utgör recipient för förorenat vatten. Enligt motionärerna råder numera enighet om att korttidsregleringar har synnerligen menlig inverkan på allt organiskt liv i vattnet och ytterst på fiskens fortplantning och livsbetingelser. Inverkan av långtidsregleringar och avloppsföretag anses däremot vara mera tveksam och ett klarläggande av skadeverkningarna fordrar långvariga undersökningar av de berörda vattenområdena. Motionärerna anser mot bakgrund av det nu sagda att en förlängning är påkallad av gällande tidsfrister för anhängiggörande av anspråk på ersättning för s. k. oförutsedd skada. I motionerna hemställs därför »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring i vattenlagen och i lagen om vissa åtgärder i vatten vid krig m. m. att vattendomstol efter fiskeristyrelsens hörande medgives att i varje enskilt fall fastställa den tidsfrist inom vilken anspråk på ersättning för förlust, skada eller intrång, som icke förutsetts av vattendomstolen, skall utan stämning kunna upptagas till prövning».

Beträffande motionernas fullständiga innehåll hänvisar utskottet till motionen II: 671.

Över motionerna har utskottet på sätt § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat utlåtanden från vattenöverdomstolen, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet och fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion. På begäran av utskottet har därjämte yttrande avgivits av Svenska vattenkraftförbundet.

Gällande rätt m. m.

Rätten att utföra arbeten för byggande i vatten till men för annan är i regel beroende av vattendomstols eller synemäns tillstånd. Med byggande i vatten förstås enligt motiven till vattenlagen varje anläggning eller åtgärd av mera stadigvarande natur, som berör ett vattenområde, oavsett det ända-

mål som avses med anläggningen eller åtgärden. Förutsättningarna för att tillstånd skall kunna erhållas till byggande i vatten anges i 2 kap. 2—41 §§ vattenlagen. Genom stadgande i 2 kap. 38 § nämnda lag har åtskilliga arbeten i vatten som sker huvudsakligen för vissa speciella ändamål undantagits från de allmänna bestämmelserna och i stället underkastats särskilda regler i andra delar av vattenlagen. Anläggande av vattentäkt, varmed förstås anläggning för tillgodogörande av grundvatten, behandlas i 2 kap. 42—61 §§, vattenreglering i 3 kap., allmän farled i 5 kap., allmän flottled i 6 kap., torrläggning av mark i 7 kap. samt avledande av kloakvatten och industriellt avloppsvatten i 8 kap. Genom hänvisning till de allmänna bestämmelserna om byggande i vatten har dessa i betydande utsträckning gjorts tillämpliga även i fråga om de specialreglerade områdena. I sammanhanget må anmärkas att medan särbestämmelser meddelats för tillgodogörande av grundvatten för vattenförsörjningsändamål beträffande bortledning av ytvatten för samma ändamål de allmänna bestämmelserna gäller.

Där genom vattendomstols utslag lämnas medgivande att bygga i vatten, skall enligt 11 kap. 62 § 1 mom. vattenlagen utslaget innehålla noggranna bestämmelser om de villkor, som må vara behövliga för tillgodoseende av allmän och enskild rätt, däribland den ersättning som skall utgå till följd av företaget, i den mån ej prövning därav jämlikt 9 kap. 47 § samma lag göres beroende på särskild talan eller bestämmelser därom skall träffas i den för expropriation stadgade ordningen. I regel får åtgärd till förfång för annan icke vidtagas, innan föreskriven ersättning guldits (9:66). I sammanhang med beslut, varigenom ifrågasatt byggande i vatten eller anläggande av vattentäkt eller utförande av företag enligt 3, 7 eller 8 kap. vattenlagen medgives, skall enligt 11 kap. 63 § samma lag vattendomstolen vidare bestämma viss tid, i regel ej överstigande tio år, inom vilken arbetet skall vara fullbordat.

Rättsverkan av ett lagakraftvunnet beslut är såvitt angår bl. a. ersättningsfrågan i viss mån begränsad. Enligt 2 kap. 24 § första stycket vattenlagen gäller sålunda att där genom byggnad, som verkställts i enlighet med sådant beslut, eller genom hushållningen med vattnet i överensstämmelse med reglerna i sådant beslut vållas skada eller intrång, som vid beslutets meddelande icke förutsetts av vattendomstolen, den som lider skadan eller intrånget äger framställa anspråk på ersättning. För att kunna upptagas till prövning skall sådant anspråk anmälas hos domstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen kan ha föreskrivit i sitt utslag. Tiden räknas från utgången av den för byggnadens fullbordande eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden. Är skada eller intrång som avses i första stycket av betydelse, må jämlikt lagrummets andra stycke inom samma tid talan föras om meddelande av sådana ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet och vidtagande på ägarens bekostnad av sådana förändringar i byggnadens anordnande, som

utan att förnärma tredje mans rätt eller för ägaren medföra väsentlig olägenhet är ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska skadan eller intrånget för framtiden. Talan enligt andra stycket anhängiggöres genom stämning till vattendomstolen.

Till belysande av stadgandets innebörd återges följande uttalande ur af Klintberg, Om byggande i vatten enligt 2, 3 och 5 kap. vattenlagen s. 131 f).

Stadgandets förarbeten ge — — — vid handen, att ersättning för oförutsedd skada skall kunna utgå icke endast då domstolen i byggnads målet helt förbisett frågan, huruvida skada i det ifrågavarande hänseendet vore att befara. Oförutsedd skada i lagrummets mening torde föreligga även då domstolen haft sin uppmärksamhet riktad på saken men därvid gjort en felbedömning *antingen* på det sätt att den — som det efteråt visat sig felaktigt — ansett att ingen skada alls skulle uppkomma och därför ogillat ett framställt ersättningsanspråk *eller ock* så att den bedömt skadan som mindre än den i verkligheten blivit, i vilket fall ersättning utdömts med alltför lågt belopp. Det bör emellertid framhållas, att felaktigheten i domstolens tidigare bedömning måste ha hänfört sig till uppkomsten eller omfattningen av *skadan*. Den omständigheten att en skada, som till hela sin omfattning beaktats i byggnads målet, däri åsatts ett för lågt värde medför icke rätt till omprövning enligt 2: 24.

I fråga om de specialreglerade företagen för byggande i vatten meddelas, såvitt nu närmast är av intresse, bestämmelser om talan rörande oförutsedd skada av vattentäkt i 2 kap. 51 § samt av avloppsföretag i 8 kap. 40—42 §§. Bestämmelserna avviker i vissa hänseenden från 2 kap. 24 §. Sålunda kan beträffande vattentäkt den längsta tid, inom vilken talan om oförutsedd skada kan föras, av vattendomstolen förlängas ända till 20 år. Detta har enligt motiven (se SOU 1937: 35 s. 78) ansetts påkallat, enär det kan dröja någon tid innan ett tillstånd att tillgodogöra grundvatten till fullo utnyttjas. Innan så skett och ytterligare åtminstone något år förflutit kan i allmänhet icke ens för år med normal vattentillgång bedömas, i vilken omfattning vattentäkten vållat oförutsedd skada. Härtill kommer enligt motiven att, sedan vattentäkten till fullo tagits i bruk, tillfälle även bör givas att under torrår konstatera, vilka verkningar vattentäkten medför.

Vad angår avloppsföretag gäller enligt 8 kap. 40 § första stycket vattenlagen att föreskrift rörande villkoren för utsläpp av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten i vattendrag, sjö eller annat vattenområde efter det tio år förflutit från det beslutet därom vann laga kraft eller när eljest väsentligt ändrade förhållanden inträtt må av vattendomstolen ändras efter ty skäligt finnes. Vällas genom vattnets utsläppande betydande olägenhet, som vid beslutets meddelande icke förutsetts, må vattendomstolen enligt lagrummets andra stycke också meddela ändrade föreskrifter, som är ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska olägenheten för framtiden. Vid tillkomsten av bl. a. förevarande bestämmelse anförde föredragande departementschefen följande (prop. 45/1941 s. 132).

Det är synbarligen förenat med viss risk att åt beslut, varigenom tillåtes

att kloakvatten eller industriellt avloppsvatten utsläppes i en recipient, tillerkänna bindande verkan, såtillvida att det skulle befria från skyldighet att vidtaga ändrade eller ytterligare åtgärder till motverkande av förorening. De sakkunniga ha med rätta framhållit, att det måste anses utgöra en naturlig förpliktelse för såväl samhällen som enskilda att — även om en gång prövning enligt vattenlagen förevarit — framdeles förbättra sina anordningar för sådant ändamål allt efter teknikens framsteg på området. De åtgärder till motverkande av förorening som i olika fall kunna komma att föreskrivas måste också bliva av synnerligen växlande natur. Detta är givetvis av stor betydelse för frågan i vad mån ytterligare åtgärder skäligen kunna fordras. Den som vid viss tidpunkt berättigats att utsläppa avloppsvatten utan att behöva vidtaga mer än kanske mycket enkla åtgärder, t. ex. av det skälet att några motstående intressen av betydelse då ej funnos, har icke anledning förvänta, att han för all framtid skall slippa lika lindrigt undan. Däremot kan den som vid en viss tidpunkt vidtagit dyrbara och då förstklassiga anordningar icke skäligen förpliktas att vidtaga nya kostsamma åtgärder för samma ändamål, innan han haft rimlig tid att amortera kostnaderna för de förra.

I fråga om rätt till ersättning för skada eller intrång genom förorening av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten gäller enligt 8 kap. 30 och 35 §§ vattenlagen att ersättning endast utgår om olägenheten är av någon betydelse och ej med hänsyn till förhållandena å orten skäligen bör tålas. Kan ersättningens belopp lämpligen uppskattas på förhand, skall ersättningen för framtiden bestämmas enligt reglerna i 9 kap. vattenlagen, om det påfordras å någondera sidan. Har ersättningen därvid bestämts att utgå medelst årlig avgift till visst belopp, utgör enligt 8 kap. 41 § första stycket vattenlagen beslutet icke hinder för vattendomstolen att, i samband med beslut om nya eller ändrade föreskrifter till motverkande av förorening eller då eljest ändrade förhållanden inträtt, meddela sådana ändrade bestämmelser rörande ersättningen och sättet för dess utgående, som föranledes därav. Har ersättning för skada eller intrång, som nu sagts, ej bestämts genom uppskattning på förhand, står det den skadelidande enligt lagrummets andra stycke fritt att föra talan om ersättning i den ordning som i 11 kap. vattenlagen stadgas för stämningssmål.

Beträffande tillämpningen av lagrummets första stycke må anmärkas att rätten att påkalla ändrade bestämmelser, som bestämts att utgå medelst årlig avgift, icke är förbehållen endera av parterna, ersättningsgivaren och ersättningstagaren (se prop. 45/1941 s. 133). Av motiven (se SOU 1939: 40 s. 165) framgår vidare att sådan talan som avses i andra stycket icke har karaktären av talan om oförutsedd skada.

I 8 kap. 42 § vattenlagen meddelas slutligen bestämmelser om talan rörande annan oförutsedd skada än som avses i 40 §. Dessa bestämmelser överensstämmer med stadgandena i 2 kap. 24 § vattenlagen. Som framgår av prop. 45/1941 s. 133 är här fråga om oförutsedd skada i annat hänseende än genom förorening.

Föreskrifter om förfarandet vid anmälan om anspråk på ersättning för

oförutsedd skada meddelas i 11 kap. 68 § vattenlagen. Sådan anmälan skall göras skriftligen och i två exemplar ingivas till vattenrättsdomaren. Ett exemplar tillställs genom vattenrättsdomarens försorg ägaren av den vattenbyggnad eller anläggning, varom fråga är. Efter utgången av den tid, inom vilken ersättningsanspråk må anmälas, skall vattendomstolen sammanträda för prövning av behörigen anmälda anspråk. När skäl därtill föreligger, kan anspråken dock prövas före utgången av nämnda tid. Förfarandet i de fall, då talan om oförutsedd skada skall anhängiggöras genom stämning, överensstämmer i allt väsentligt med rättegången i tvistemål.

Om talan angående oförutsedd skada anhängiggöres efter utgången av den för sådan talan föreskrivna tiden, föreligger rättegångshinder.

Enligt bestämmelser i lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering skall anspråk på ersättning för skada eller intrång, som icke förutsetts av vattendomstolen, för att kunna upptagas till prövning anmälas inom fem år från det tiden för tillståndet — högst tre år — gått till ända. Efterföljes tillfällig reglering av företag enligt vattenlagen, må anspråk med anledning av den förra regleringen framställas inom den tid, som bestämmes enligt 2 kap. 24 § samma lag.

Genom lagstiftning år 1962 (prop. 200/1962; 3 Lu 45/1962; rskr 400/1962) ersattes 1939 års lag med en ny beredskapslag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. Övergångsbestämmelserna medger dock förlängning av löpande tillstånd enligt 1939 års lag. Jämlikt 12 § 1962 års lag skall anspråk på ersättning för skada, förlust eller intrång, som icke förutsetts av vattendomstolen för att kunna upptagas till prövning anmälas inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen må ha föreskrivit, räknat från det tiden för tillståndet — högst tre år — eller, om nytt tillstånd meddelats, tiden därför gått till ända. Efterföljes företag enligt 1962 års lag av företag, vartill tillstånd meddelas enligt vattenlagen, må anspråk med anledning av det förra företaget framställas inom den tid, som bestämmes enligt 2 kap. 24 § vattenlagen.

Av intresse i förevarande sammanhang är jämväl bestämmelserna i 11 kap. 66 § vattenlagen. I 1 mom. föreskrives sålunda att vattendomstolen må, när företagets snara genomförande är angeläget eller eljest synnerliga skäl därtill prövas föreligga, till särskilt avgörande upptaga frågan om företagets tillåtlighet samt, om företaget finnes tillätligt, meddela tillstånd till erforderliga arbeten. Vidare gäller enligt 2 mom. att vid meddelande av tillstånd till företag enligt vattenlagen vattendomstolen kan, där verkningarna av företaget i visst hänseende icke med erforderlig säkerhet kan förutses, utan hinder av vad i 11 kap. 62 § vattenlagen finnes stadgat i avbidan på erfarenhetens rön uppskjuta frågor om de föreskrifter, som i denna del erfordras angående ersättning eller annat (första stycket). I samband med

beslut om uppskov, som nu sagts, skall vattendomstolen, såvitt angår skada, förlust eller intrång, som kan antagas bli av mera kännbar beskaffenhet, meddela erforderliga bestämmelser angående ersättning eller om vidtagande av åtgärd till skydd för den skadelidande (andra stycket). Avgörande av målet i den uppskjutna delen skall äga rum så snart ske kan. Ersättning må därvid ej bestämmas till lägre belopp än som utgått eller skolat utgå på grund av provisoriska bestämmelser (tredje stycket). I momentets fjärde stycke föreskrives att säkerhet skall ställas för vissa ersättningsbelopp i den uppskjutna delen.

Enligt 9 § 1962 års lag äger vattendomstolen vid meddelande av tillstånd till företag enligt lagen, där det kräves för att undvika dröjsmål med företaget, uppskjuta frågan om de föreskrifter som erfordras angående ersättning, avgifter eller annat. Bestämmelserna i 11 kap. 66 § 2 mom. andra, tredje och fjärde styckena vattenlagen skall därvid äga motsvarande tillämpning.

Här må jämväl något beröras frågan om rätt till ersättning för rättegångskostnader i vattenmål. Enligt 11 kap. 65 § vattenlagen skall sökanden, ändå att hans talan bifalles, åläggas att gottgöra motpart sådana kostnader å målet, som prövas ha varit nödiga för tillvaratagande av hans rätt. I fråga om företag enligt 8 kap. gäller genom hänvisning till 10 kap. 79 § tredje stycket vattenlagen att sakägare, som fört talan allenast med hänsyn till befarad olägenhet genom förening, är berättigad till gottgörelse för kostnader endast såframt sökanden påfordrat fastställande av ersättning till honom för olägenheten eller det eljest varit av betydelse för sakägaren att i ärendet bevaka sin rätt. Angående skyldighet för byggnads eller anläggningsägare att i samband med prövning av anmält anspråk på ersättning för oförutsedd skada till följd av byggnaden eller anläggningen ersätta motparts kostnad som föranletts av prövningen gäller enligt 11 kap. 68 § andra stycket vattenlagen vad i 65 § är stadgat om sökande. Finnes den, som anmält ersättningsanspråk, ha saknat skälig anledning därtill, skall det åläggas honom att gottgöra byggnadens eller anläggningens ägare de utgifter som denne måst vidkännas till följd av anmälan.

Har talan om oförutsedd skada anhängiggjorts genom stämning, blir bestämmelserna om rättegångskostnad i 18 kap. rättegångsbalken att tillämpa. Detta innebär således enligt huvudregeln att part, som tappar målet, skall ersätta motparten hans rättegångskostnad.

Såvitt angår vattenregleringsföretag av sådan omfattning, att regleringsavgift utgår enligt reglerna i 4 kap. 14 § vattenlagen föreligger möjlighet att erhålla gottgörelse för skador, även om den i 2 kap. 24 § vattenlagen stadgade anmälningstiden utgått. Bestämmelser härom lämnas i kungörelsen den 2 oktober 1953 angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter (§§ 7—10).

Frågans tidigare behandling

Det av motionärerna aktualiserade spørsmålet om förfarandet vid fastställande av ett vattenföretags mera svårbedömda skadeverkningar uppmärksammades i samband med den lagstiftning, varigenom bl. a. 11 kap. 66 § 2 mom. vattenlagen erhöll sin nuvarande lydelse (prop. 52/1952; 3 Lu 12/1952; rskr 126/1952).

Enligt 11 kap. 66 § första stycket vattenlagen i dess dittills gällande lydelse ägde vattendomstolen i ett ansökningsmål, när synnerliga skäl därtill prövades föreligga, meddela slutlig dom rörande viss del av det ifrågasatta företaget, innan målet i övrigt avgjordes. I praxis hade det i stor utsträckning förekommit, att vattendomstolen med åberopande av detta stadgande meddelat byggnadstillstånd i form av deldom på ett tidigt stadium av målets behandling. Särskilt under krigsåren 1939—1945 ansågs meddelandet av sådan deldom nödvändigt i många större byggnads- och regleringsmål. Viss tvekan rådde emellertid huruvida stadgandet i dess dåvarande lydelse tillät en sådan tillämpning. Vidare hade bestämmelsen i 2 kap. 24 § första stycket vattenlagen i praxis tillämpats på sådant sätt att sakägare beträffande skada, som visserligen kunde förutses men icke till omfattningen med någon högre grad av tillförlitlighet bestämmas, hänvisats att efter vunnen erfarenhet av företags verkningar göra anmälan till domstolen i den ordning 2 kap. 24 § stadgar. I en del fall hade vissa ersättningsfrågor uppskjutits för att sedermera — eventuellt efter verkställda observationer och undersökningar genom utsedda sakkunniga — av vattendomstolen upptagas till förnyad prövning utan anmälan av part, varvid understundom i samband med uppskovet även meddelades provisoriska bestämmelser om ersättning o. d. De föreslagna och sedermera genomförda ändringarna i 11 kap. 66 § vattenlagen anknöt således nära till den praxis, som utbildats på grundval av bestämmelserna i 11 kap. 66 § och 2 kap. 24 §.

Vid remissbehandlingen av sakkunnigförslaget upptog vattenöverdomstolen frågan om tillämpningen av bestämmelserna i 2 kap. 24 § om oförutsedd skada vid uppskov med bestämmande av ersättning m. m. Vattenöverdomstolen framhöll (se prop. s. 42 f.) att förtydligande av den i nämnda lagrum stadgade tidsfristen erfordrades för det fall att frågan om förslagets slutliga gestaltning i viss del — exempelvis beträffande byggnadsåtgärder och vattenhushållningsbestämmelser till skydd för flottning, farled, fiske eller annat ändamål — uppskjutits i avbidan på erfarenheter under en prövotid. Därest stadgandet i 2 kap. 24 § ej skulle underkastas en med tanke på prövotidsinstitutet avpassad jämkning, torde enligt vattenöverdomstolen dess ordalydelse föranleda domstolarna att bestämma tidsfristen i samband med att tillstånd lämnades till företaget i dess huvuddelar och med utgångspunkt från fullbordandet av därvid tillstadda byggnadsåtgärder. En sådan tolkning, varigenom principen om ersättning för oförutsedda skador i många

fall skulle sättas ur kraft, kunde dock icke vara avsedd. Vattenöverdomstolen ansåg övervägande skäl tala för att det beträffande hela företaget borde gälla en enhetlig tid för anmälan om oförutsedda skador. Bl. a. framhöll vattenöverdomstolen att det många gånger torde vara ogörligt att i efterhand bedöma om en vid exempelvis extrem vattenföring uppenbarad skadeverkan i följd av företaget härrörde från några i samband med företagens huvudsakliga utförande vidtagna åtgärder eller från åtgärder eller hushållningsbestämmelser som tillkommit vid provotidens utgång. Vattenöverdomstolen föreslog därför ett tillägg till bestämmelserna i 2 kap. 24 § första stycket av innehåll att, där det slutliga avgörandet beträffande viss del av byggnad eller skyddsåtgärd eller beträffande vattenhushållning vid byggnaden uppskjutits i avbidan på erfarenheter under en provotid, tiden för anmälan av anspråk beträffande byggnaden i dess helhet skulle räknas från utgången av den för byggnadens fullbordande i den uppskjutna delen eller för skyddsåtgärdernas verkställande eller för vattenhushållningsbestämmelsernas tillämpning efter provotidens utgång slutligen bestämda tiden.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, anförde härom följande (prop. s. 53).

Det synes mig — — — ej kunna komma i fråga att förlänga tidsfristen beträffande hela företaget blott därför att uppskov skett på någon eller några enstaka punkter. I den mån oförutsedd skada uppkommer genom en åtgärd, som föreskrivits genom beslut först efter det egentliga tillståndet till företaget — t. ex. åtgärd i avseende å vattenhushållningen, som efter iakttagelser beträffande företagens verkningar befunnits erforderlig till skydd för fiske, flottning eller dylikt — ligger det i sakens natur att tidsfristen skall beräknas i anslutning till det sistnämnda beslutet. I tveksamma fall får fristen alltid räknas från denna senare tidpunkt; har den skadelidande haft skäligen anledning antaga att den skada varom fråga är uppkommit på grund av den nya åtgärden, hör det förhållandet, att det vid närmare utredning visar sig att skadan härrör från någon tidigare föreskriven åtgärd, icke medföra rättsförlust för den skadelidande.

Departementschefen yttrade vidare bl. a. (prop. s. 49 f.) att som grundregel borde allttjämt gälla att alla villkor skulle fastställas i samband med tillståndet. Ytterligare anfördes.

Det bör — — — starkt understrykas att utvägen med uppskov bör tillgripas endast där ett verkligt trängande behov därav uppkommer. Där andra möjligheter finnas att komma till rätta med svarbedömda frågor, böra de i första hand utnyttjas. I vissa fall, särskilt då fråga är om skada av mindre omfattning, torde den riktigaste utvägen vara att — därest skadeförebyggande åtgärder ej kunna vidtagas — fastställa ersättning för all framtid med skäligt belopp (jfr 35 kap. 5 § rättegångsbalken). Sådan ersättning bör emellertid — — — beräknas med sådan marginal, att den ur den skadelidandes synpunkt ligger på den säkra sidan. I andra fall åter torde det vara tillfyllest att — eventuellt efter överenskommelse mellan parterna — lämna ersättningsfrågan öppen och hänvisa sakägaren att göra anmälan enligt 2 kap. 24 §. När det står klart att skadan i varje fall blir av viss, något

så när bestämbar omfattning, kan ersättning fastställas för skadan i nämnda omfattning samt den skadelidande hänvisas att, därest det skulle visa sig att skadan blir större, göra anmälan enligt 2 kap. 24 §. De sakkunniga antyda att viss risk kan föreligga för rättsförluster på grund av försummelse att göra anmälan inom föreskriven tid. Några större farhågor i detta avseende synes mig emellertid ej behöva hysas. Det är för övrigt att märka att, såvitt angår större sjöregleringar, i regel finnes möjlighet att även efter tidsfristens utgång erhålla gottgörelse för skada genom bidrag av influtna regleringsavgifter. — — —.

Då domstolen har att taga ställning till en fråga av svårbedömd art och intet av de angivna förfaringssätten med fördel kan begagnas, återstår emellertid endast uppskovsmöjligheten.

Departementschefens nu redovisade yttranden föranledde icke något uttalande från riksdagens sida.

Remissyttrandena

Motionernas syfte anses allmänt vara i väsentlig mån tillgodosett genom gällande lagstiftning. Den av motionärerna ifrågasatta lagändringen har därför icke tillstyrkts av någon remissinstans. *Vattenöverdomstolen* och *kammarkollegiet* anser emellertid viss översyn av bestämmelserna om oförutsedd skada vara påkallad.

I vattenöverdomstolens och kammarkollegiets yttranden beröres inledningsvis de av motionärerna påtalade svårigheterna att inom den stadgade tidsfristen verkställa erforderliga undersökningar för fastställande av företagens skadeverkningar. *Vattenöverdomstolen* anför härom bl. a. följande.

Såsom motionärerna framhållit kunna företag enligt vattenlagen — liksom enligt lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering och lagen den 14 december 1962 om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. — orsaka vittgående verkningar å fisket i sjöar och vattendrag. Ävenså gäller, att de närmare verkningarna å fisket kunna vara svåra att förutse, och att det därför kan krävas vittgående och långvariga undersökningar, innan erforderlig klarhet vunnits rörande verkningarnas omfattning och betydelse. Företag, som nu äro i fråga, kunna jämväl föranleda långtgående verkningar å skogsutdrivning, flottning, vintervägstrafik m. m., vilka verkningar kunna vara av invecklad natur och omöjliga att på förhand i detalj ange. Samtliga skadeverkningar i regleringssjöar och kraftverksmagasin kunna vidare bli fullt skönjbara först lång tid efter det att en älv blivit helt utbyggd.

Jämväl *kammarkollegiet* delar motionärernas uppfattning att tiden för talan om oförutsedd skada i vissa fall kan vara otillräcklig, framför allt då det gäller sjöregleringar och vattenföreningensföretag. Kollegiet anser sig sålunda kunna i stort sett instämma i att reaktionsförloppet på det organiska livet i vattnet vid dylika företag är föga känt och i att det som regel fordras långvariga undersökningar för att få klarhet i dessa frågor. Kollegiet tillägger.

Företagens inverkan i biologiskt hänseende på bottenfaunan och på näringsbetingelserna i övrigt för fisken torde visserligen numera vara ganska väl känd till sina huvuddrag, men tidskrävande undersökningar torde likväl ofta erfordras för utrönande vilka åtgärder till motverkande eller minskande av skadan eller eljest till vidmakthållande av ett fiske som skola vidtagas och effekten av dessa åtgärder. Härtill kommer emellertid, såsom motionärerna antytt, att det rör sig om en mer eller mindre långsam biologisk process och att det följaktligen kan dröja avsevärd tid innan jämviktstillstånd återinträder. Kollegiet kan sålunda vitsorda att en tid av tolv år i vissa fall kan vara otillräcklig för en slutlig överblick av fiskeskadorna.

Vattenöverdomstolen och kammarkollegiet framhåller att verkningarna av vissa slag av företag i vatten är särskilt svårbedömda. *Vattenöverdomstolen* anför i denna del att beträffande vissa typer av företag — exempelvis vattenbortledning samt års- och korttidsreglering — kan en icke oväsentlig tidsrymd komma att förlöpa mellan tiden för erforderliga byggnadsarbetens fullbordande eller företagets första ianspråktagande och tiden för företagets utnyttjande i full omfattning. *Kammarkollegiet* hänvisar till avloppsföretagen, vilkas verkningar, i vart fall då det gäller de kommunala utsläppen, i allmänhet icke ger sig till känna förrän efter en under längre tid pågående förorening. Enligt kollegiets mening torde man här ofta ha att räkna med successivt ökad belastning på recipienten, allteftersom folkmängden i samhällena ökar. Ytterligare en typ av företag, där verkningarna först i en mer eller mindre avlägsen framtid visar sig, utgöres enligt kollegiets uppfattning av de kommunala vattenförsörjningsföretagen, utformade antingen som grundvattentäkter eller som bortledning av vatten ur vattenområde. Kollegiet uppger att tillstånden till dylika företag regelmässigt avpassas för ett beräknat vattenbehov, ibland 30—40 år fram i tiden. Jämväl kollegiet hänvisar i sammanhanget till flerårs- och korttidsregleringarna. Härutinnan anför kollegiet följande.

Vid korttidsreglering brukar regelmässigt lämnas tillstånd till regleringsamplituder avpassade efter tänkbara tillfälliga behov vid regleringens praktiska handhavande, medan amplituden normalt är betydligt mindre. Läget blir emellertid ett annat om det eller de kraftverk, till vilkas förmån regleringen utövas, utrustas med ytterligare maskinaggregat. Som tredje exempel kan anföras minimitappningarna till skydd för nedanförliggande inressen. Rätten till innehållande av vattnet behöver kanske till en början icke utnyttjas maximalt mer än kortvarigt, medan läget kan bli annorlunda efter genomförandet av ytterligare regleringar inom flodområdet.

Samtliga remissinstanser erinrar om att svårigheterna att fastställa ett företags skadeverkningar beaktats i såväl praxis som lagstiftning. I denna del anför *vattenöverdomstolen* följande.

Före 1952 års ändring i förevarande hänseende av 11 kap. 66 § vattenlagen utvecklades sålunda praxis därhän, att 2 kap. 24 § vattenlagen tillämpades på sådant sätt att sakägare beträffande skada, som visserligen kunnat förutses men icke till omfattningen med någon högre grad av tillförlitlighet bestämmas, hänvisades att efter vunnen erfarenhet av företagets

verkningar göra anmälan till domstolen i den ordning 2 kap. 24 § stadgar Nämnda förfarande sanktionerades f. ö. i högsta instans (jfr NJA 1926 sid. 290). Vattendomstol nödgades också i åtskilliga fall uppskjuta vissa svårbedömbara ersättningsfrågor för att dessa sedermera — ibland efter föreskrivna sakkunnigutredningar — skulle upptagas till prövning av domstolen utan anmälan av part.

Vattenöverdomstolen påpekar i samband därmed att 8 kap. 42 § vattenlagen icke avser skada eller intrång av själva utsläppandet av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten — i vilket hänseende gäller bestämmelser i 8 kap. 40 och 41 §§ vattenlagen — utan endast menliga följder av annat slag ulav företag rörande avloppsvatten, t. ex. av en byggnadsåtgärd. Påpekande av samma innebörd göres av *kammarkollegiet*. Vattenöverdomstolen anför vidare.

Efter ändringen år 1952 av 11 kap. 66 § vattenlagen torde angelägenheten av att kunna med tillämpning av exempelvis 2 kap. 24 § och 8 kap. 42 § vattenlagen ställa frågor på framtiden icke vara lika markerad som före lagändringen. 11 kap. 66 § 2 mom. och 92 § vattenlagen öppna nämligen möjlighet för vattendomstol att i andra mål än stämningssmål, då verkningarna av ett företag i visst hänseende icke med erforderlig säkerhet kunna förutses, meddela uppskov med skadefrågors slutliga avgörande i avbidan på erfarenheterna under en prövotid. Denna möjlighet att meddela uppskov har erhållit en vidsträckt användning — särskilt i de stora norrländska kraftutbyggnadsmålen — i sådana fall där skador exempelvis å fisket kunna förutses men där skadornas omfattning är på förhand okänd. Uppskovsbeslut förenas vanligen med erforderliga provisoriska bestämmelser, vilka kunna innefatta såväl förordnande av sakkunnig att utreda skadornas omfattning som föreskrifter om avräknings- och förskottsersättningar eller om vidtagande av åtgärder till skydd för skadelidande. Uppskov meddelas antingen för viss bestämd tid eller tills vidare och bestämmas med utgångspunkt från att prövotiden och därunder gjorda erfarenheter eller gjorda undersökningar skall skapa erforderligt och säkert underlag för en fullständig reglering av skadorna i det hänseende, varom uppskovet meddelats. Om viss uppskovstid angivits, kan tiden sedermera förlängas, om slutligt avgörande av den uppskjutna frågan ännu ej kan ske, och i de fall en älv är föremål för fortgående utbyggnad anses uppskovet kunna förlängas att omfatta tiden fram till dess alla skadeverkningar inom ett älvavsnitt kunna förväntas bli märkbara och bedömbara. De syften, som motionärerna velat uppnå med den ifrågasatta lagändringen, torde vara tillgodosedda genom berörda regler i 11 kap. 66 § 2 mom. ävensom genom stadgandena i 11 kap. 36 § vattenlagen — enligt vilket sistnämnda lagrum fiskeritjänsteman i de flesta ansökningsmål skall avgiva yttrande — 8 kap. 40 och 41 § vattenlagen, samt såvitt gäller större regleringsföretag 7 § Kungl. kungörelsen den 2 oktober 1953 angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter. Fog synes därför ej föreligga för en lagändring i överensstämmelse med motionärernas förslag.

Till samma slutsats kommer *fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion, vattenfallsstyrelsen och vattenkraftföreningen*. De båda sistnämnda remissinstanserna hänvisar härvid till 11 kap. 66 § vattenlagen. *Fiskeristyrelsen* motiverar sitt ställningstagande på följande sätt.

Att märka är, att 11 kap. 66 § vattenlagen icke innehåller föreskrift om någon bestämd tid, inom vilken uppskjuten fråga skall företagas till avgörande. I stället är stadgat, att avgörandet av målet i den uppskjutna delen skall äga rum så snart ske kan. Med hänsyn till arbetsbelastningen vid vattendomstolarna och icke minst den begränsade tillgången på bl. a. fiskesakkunniga i vattenmålen har den för bedömningen av svårbedömbara frågor tillgängliga tiden (prövotiden) i praktiken ofta kommit att bli lång. — — — Ehuru vattendomstolen i mål, som berör svårbedömbara frågor, ofta på ett tidigt stadium lämnar tillstånd till företaget i deldom och därvid föreskriver särskild byggnadstid, så skall — såsom framgår av förarbetena till 1952 års lagstiftning i ämnet (jfr Kungl. Maj:ts prop. 1952: 52 sid. 48) — tiden för anmälan av talan med anledning av oförutsedd skada räknas från utgången av den byggnadstid, som sedermera bestämmes beträffande företaget i dess helhet. Med hänsyn till vad förut sagts om prövotidens längd kommer alltså den sammanlagda tidsfristen för iakttagelser rörande företgets verkningar i olika hänseenden att bli så lång som rimligen kan begäras. Detta gäller särskilt i de stora sjöregleringsmålen, där fiskefrågorna oftast är av svårbedömbart natur och där också förekomsten av oförutsedda skador kan väntas bli stor. Givetvis kan oförutsedda skador uppträda även i samband med andra vattenbyggnadsföretag än nämnda, men om de i målen verksamma sakkunniga har uppmärksamheten riktad på problemet och domstolarna icke fastställer alltför kort tid för anmälan av talan i anledning av oförutsedd skada, bör enligt styrelsens mening redan den i 2 kap. 24 § vattenlagen stadgade tidsfristen i och för sig anses tillräcklig. Det må tilläggas, att den byggnadstid, varifrån ifrågavarande tidsfrist skall räknas, vanligen uppgår till 3—5 år. Såvitt styrelsen kan finna, är det följaktligen i främsta rummet beroende på de i målen anlidade sakkunnigas aktivitet jämte rättstillämpningen, om i det särskilda fallet erforderlig tid fastställs för anmälan om talan om ersättning för oförutsedd skada.

Kammarkollegiet finner att olägenheterna av att tidsfristen för talan om oförutsedd skada i vissa fall kan vara för kort åtminstone delvis avhjälpes genom de i det föregående berörda ändringarna i 11 kap. 66 § 2 mom. vattenlagen. Jämväl kollegiet erinrar om att prövotidsförfarandet kommit till vidsträckt användning, särskilt i de större norrländska kraftverks- och sjöregleringsmålen beträffande såväl fiskefrågorna som frågor rörande exempelvis flottning, virkesutdrivning, isar och vintervägar, klimat, erosion och renskötsel. Det framhålles emellertid att beträffande företag av mindre omfattning detta förfarande av naturliga skäl icke kan komma i fråga i samma utsträckning. För detta fall är man således enligt kollegiets mening hänvisad till bestämmelserna om oförutsedd skada som enda rättsmedel. Kollegiet påpekar vidare att såvitt avser grundvattentäkter och avloppsföretag dessa bestämmelser i viss mån utformats under hänsynstagande till att företagens skadeverkningar kan bedömas först efter avsevärd tid, medan för vattenbortledningsföretagen, på vilka 2 kap. 24 § vattenlagen är tillämplig, så icke blivit fallet. Kollegiet anför avslutningsvis.

Den anmärkning kollegiet främst skulle vilja rikta mot gällande tidsbestämning i 2 kap. 24 § avser — — — den tidpunkt, från vilken tidsfristen skall börja löpa. Kollegiet föreställer sig lämpligt vara, om vattendomsto-

larna kunde erhålla befogenhet att, om särskilda skäl därtill äro, bestämma tiden för anspråks framställande från annan tidpunkt än utgången av den för företagets fullbordande bestämda tiden. Det synes kollegiet finnas anledning till en närmare utredning av frågan.

Vattenöverdomstolen upplyser att tolkningssvårigheter uppkommit vid tillämpningen av bestämmelserna om oförutsedd skada. Under hänvisning till vissa till yttrandet fogade avgöranden i ämnet förklarar sig vattenöverdomstolen sålunda ha på senare tid haft att taga ställning till dels utgångsdagen för beräkning av tiden för oförutsedd skada i det fall att vattenbortledning i huvudsaklig överensstämmelse med lämnat tillstånd påbörjas eller i väsentlig mån utnyttjas först efter företagets fullbordande, dels sättet för anhängiggörande av anspråk enligt 2 kap. 24 § vattenlagen, då anspråk på åtgärd till avhjälpande av skada på den skadelidandes fastighet anmälts enligt lagrummets första stycke. *Vattenöverdomstolen* anför vidare, att sakägare vid fortgående kraftutbyggnad i en älv kan tillfogas rättsförluster eller ställas inför svårigheter vid anhängiggörande av anspråk rörande oförutsedd skada, om och i den mån företagare, mot vad som vanligen sker, vägrar att medgiva gemensam tid för oförutsedd skada av de olika företagen att räknas från det senast ianspråktagna företagets fullbordande. I ett sådant fall kommer nämligen till nackdel för sakägarna men i överensstämmelse med ordalagen i 2 kap. 24 § vattenlagen skilda tider för anmälan om oförutsedd skada att råda för olika företag, som medför verkningar inom ett och samma älvavsnitt. Detta kan f. ö. enligt vattenöverdomstolens mening föranleda svårigheter, när det vid skaderegleringen gäller att bestämma vilket företag som orsakat skadan. I anslutning härtill upplyser vattenöverdomstolen att parter i vattenmål i vissa fall och med vattendomstolens medgivande träffat överenskommelse om längre tid för anmälan om oförutsedd skada än som föreskrives i 2 kap. 24 § vattenlagen. *Vattenöverdomstolen* anser att ett sådant förfarande ehuru icke överensstämmande med gällande lagstiftning kan anses motiverat, exempelvis när fråga är om ett regleringsföretags inverkan på grundvattenförhållandena och därmed i vissa fall på brunnar. Det hänvisas härvid till att tiden för talan om oförutsedd skada i vattentäktsmål jämlikt 2 kap. 51 § vattenlagen kan bestämmas till 20 år. *Vattenöverdomstolen* erinrar emellertid i sammanhanget om att, när denna tid utsträcker över tio år, sakägare kan förorsakas rättsförluster, om anmälan inkommer först efter det den allmänna preskriptionstiden utlöpt. *Vattenöverdomstolen* finner att de sålunda exemplifierade tolkningssvårigheterna är av den omfattning och betydelse att en översyn av vattenlagens regler om tiden och sättet för anmälan av anspråk i anledning av oförutsedd skada synes motiverad.

Utskottet

På sätt närmare framgår av redogörelsen för gällande rätt skall vattendomstol i samband med att tillstånd meddelas till företag enligt vattenlagen fastställa de villkor som till skydd för motstående intressen skall gälla vid företagets utförande. I sådant hänseende meddelas som regel bestämmelser bl. a. om ersättning till skadelidande sakägare. Genom ett sålunda tillkommet lagakraftvunnet tillståndsbeslut är ersättningsfrågorna i princip slutligt reglerade, men från denna rättskraftverkan föreskriver vattenlagen åtskilliga undantag, bl. a. genom stadganden om rätt för sakägare att föra talan om oförutsedd skada. Beträffande vattenbyggnader i allmänhet gäller enligt 2 kap. 24 § vattenlagen att sådan talan må föras inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen må ha föreskrivit i beslutet, räknat från utgången av den för byggnadens fullbordande i beslutet eller sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden. Härvid gäller att sakägares anspråk på ersättning må anmälas till vattendomstolen medan talan om ändrade bestämmelser rörande vattenhushållningen vid eller ändrat utförande av den skadevallande vattenbyggnaden skall anhängiggöras genom stämning. Motsvarande bestämmelser återfinnes i 1962 års beredskapslag om utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. samt beträffande avloppsföretag, såvitt angår annan skada än genom förorening, i 8 kap. 42 § vattenlagen.

Motionärerna framhåller att långvariga undersökningar erfordras för att klarlägga skadeverkningarna på fisket i ett vattenområde, som beröres av långtidsreglerings- eller avloppsföretag. En förlängning av gällande tidsfrister för anmälan av anspråk på ersättning för oförutsedd skada anses därför påkallad. I motionerna hemställs om förslag till sådan ändring i vattenlagen och i beredskapslagen att vattendomstol medgives att efter fiskeristyrelsens hörande i varje enskilt fall fastställa den tidsfrist, inom vilken ifrågavarande anspråk må anmälas.

Såsom motionärerna antytt och kammarkollegiet vitsordat kan en tid av tolv år i vissa fall vara otillräcklig för en slutlig överblick av de fiskeskador som vållas av ett vattenbyggnadsföretag. På sätt närmare utvecklats i såväl den föregående redogörelsen som vattenöverdomstolens yttrande är emellertid sakägarnas rätt till ersättning för mera svårbedömda skador icke enbart beroende av möjligheten att föra talan om oförutsedd skada. Utskottet vill i likhet med samtliga remissinstanser hänvisa till de år 1952 genomförda ändringarna i 11 kap. 66 § vattenlagen, varigenom vattendomstol berättigats att i avbidan på erfarenhetens rön under en prøvotid uppskjuta svårbedömda ersättningsfrågor. Av vattenöverdomstolens och kammarkollegiets yttranden framgår att detta förfarande i praktiken kommer till vidsträckt användning bl. a. beträffande fiskefrågor. Jämväl 1962 års

beredskapslag medger ett uppskovsförfarande. Såsom nyssnämnda remissinstanser berört är vidare bestämmelserna om föroreningskada i 8 kap. 40 och 41 §§ vattenlagen utformade under hänsynstagande till att skadeverkningarna av avloppsföretag kan bedömas först efter avsevärd tid. Vid angivna förhållanden delar utskottet den i remissyttrandena allmänt uttalade åsikten att den av motionärerna ifrågasatta lagändringen ej kan anses påkallad.

Enligt vad i vattenöverdomstolens utlåtande anföres har den nuvarande utformningen av 2 kap. 24 § vattenlagen i annat hänseende än som påtalats av motionärerna medfört tillämpningssvårigheter i fråga om sättet och tiden för talans anhängiggörande. Jämväl kammarkollegiet framför anmärkningar i sistnämnda hänseende. Utskottet, som förutsätter att det sålunda aktualiserade spörsmålet vid lämpligt tillfälle blir föremål för erforderlig utredning, finner att något riksdagens ställningstagande till frågan i förevarande sammanhang ej erfordras.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I: 457 och II: 671, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 oktober 1963

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Kristiansson, Georg Carlsson, Åkesson, Erik Jansson och Paul Jansson;

från a n d r a kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, Wachtmeister, Johansson i Öckerö, Persson i Tandö* och Grebäck*, fröken Anderson i Lerum och herr Carlsson i Stockholm.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.